

Tenenbaum J. In Search of a Lost People: The Old and the New Poland. New York, 1948.

Yad Vashem. Case M. 31. Signature 6304, 6304a.

Сестра Дарія (Світлана) Турків

ВПЛИВ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО НА РОЗВИТОК МОНАСТИРІВ СЕСТЕР-ВАСИЛІАНОК У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

Галицький Митрополит Андрей Шептицький — одна з найвеличніших і найсвітліших постатей нашої історії, який своє життя присвятив служінню Україні та її народові. Він по праву належить до Велетнів духу, великих Подвижників віри, його справедливо називають українським Мойсеєм, провідником народу в час лихоліть та випробовувань. Ім'я Андрея Шептицького вже давно стало символом української Церкви, символом незламної духовності. Для кожного з нас ця велична постать — святий приклад для наслідування. Праця і подвиг його життя є предметом пропонованої наукової розвідки. Адже Митрополит Андрей долучився до розвитку чи не кожної суспільної галузі, мав величезний вплив на духовне життя свого народу. Окрім наукової, суспільної, меценатської діяльності, вражає розмах душпастирської праці Владики, його жертівність та глибоко духовне життя.

Одним з найважливіших аспектів діяльності Митрополита була турбота про розвиток чернецтва в Галичині. Він розумів, що духовним багатством Церкви є богопосвячені особи, тому велику частину своєї праці та коштів присвятив розвитку монарших осередків. При цьому не лише піклувався про вже існуючі монастирі, а й засновував нові чернечі спільноти, підтримував їх духовно і матеріально, купуючи для їхнього користування будинки та землі.

Маємо на меті розкрити вплив Митрополита Андрея Шептицького на розвиток монастирів сестер-василіанок у Східній Галичині в першій половині ХХ ст. Йдеться про реформу монастирів сестер-василіанок, яку здійснив Андрей Шептицький (1897–1909 рр.), та його постійне сприяння розвитку монастирів сестер-василіанок і навчально-виховних закладів, які функціонували при жіночих чернечих обителях.

Упродовж усієї історії існування жіночі василіанські чернечі осередки, історичні витoki яких сягають часів давньої Русі-України, були важливими центрами духовности, освіти, збереження культурних цінностей українського народу. Становлення і розвиток монастирів сестер-василіанок у Східній Галичині відбулися за складних історичних обставин. Існування в умовах панування Австрійської (згодом Австро-Угорської) імперії, суспільно-політичні та економічні процеси наприкінці ХVІІІ ст. негативно вплинули на життя черниць. Унаслідок реформ австрійського імператора Йосифа ІІ ліквідовано майже всі жіночі василіанські обителі в Східній

Галичині. Так, упродовж ХІХ ст. функціонували тільки два жіночі василіанські монастирі — у Словіті (Чесного Хреста Господнього) та Яворові (Покрови Пресвятої Богородиці) (Савчук, 2011: 18; Мудрий, 1995: 329). Однак духовне зубожіння в цих обителях, неорганізованість черниць, недостатня кількість нових членів у спільноті, нестача матеріальних засобів до існування, а також суспільно-політична ситуація зумовили занепад монашого життя василіанок. Отже, на межі ХІХ–ХХ ст. жіночі василіанські монастирі потребували реформування.

Галицький митрополит С. Сембратович, усвідомлюючи потребу нового устрою життя черниць, 1897 р. призначив візитатором жіночих василіанських монастирів у Східній Галичині о. А. Шептицького, ігумена Львівського монастиря Св. Онуфрія (1896–1898 рр.), котрий здійснив візитацію обителей (Витяг з правил..., 1909: 3; Історичний нарис, 1979: 42), в яких мешкало близько 20 черниць. Як наслідок, прийнято постанову про створення спільного новіціату в Словіті для трьох на той час існуючих монастирів — у Львові, Словіті та Яворові, а також передачу духовного проводу жіночих монастирів отцям-василіанам. Магістром новичок призначили василіанина, о. Ігнатія Тисовського (Цьорох, 1964: 47–48). Таким чином, 1897 р. розпочато реформу монастирів сестер-василіанок, яка тривала до 1909 р. Під час реформи (1897–1909 рр.) основну увагу сконцентровано на таких цілях: клявзурі-дисципліні, новіціаті-формації, капітулі-уставотворчості.

Ставши єпископом Станиславівським (1899 р.), Андрей Шептицький передав провід і розпочату реформу василіанок своїм співбратам у чернецтві, тобто отцям ЧСВВ (Цьорох, 1964: 46–48). Водночас доручив о. Володимирові Козьоровському заснувати монастир сестер-василіанок у Станиславівській єпархії і призначив його їхнім прокуратором. Єпископ Андрей дбав і про фінансування черниць. Він зазначав, що в с. Загвіздя Станиславівської єпархії є декілька моргів поля, які належать черницям, а також у Кудриньцькому деканаті в Заваллі є фундація родини Дашкевичів, записана сестрам-василіанкам («Блажен той муж...», 2015: 32). Ставши архієпископом Львівським і митрополитом Галицьким 1901 р., він особливо дбав про розвиток жіночих василіанських монастирів. Духовно й матеріально опікуючись черницями, часто проводив для них реколекції (духовні науки, конференції), відвідував і спілкувався з ними (Савчук, 2011: 19).

У Галицькій митрополії на початку ХХ ст. діяли василіанські чоловічі та жіночі монастирі, а також засноване 1892 р. згромадження сестер-служебниць Непорочної Діви Марії. Особливе місце в розбудові ГКЦ Митрополит Андрей відводив чернецтву, пов'язуючи його з духовними потребами українців. Індустріалізація краю вимагала від Церкви нових форм чернечого життя і служіння. Митрополит зауважував: «...аби зробити Церкву живою, потрібно два елементи: Літургія та чернецтво, два стовпи духовности та життя Церкви; це важливо, адже для будь-якого майбутнього екуменізму це

два елементи, на які ми повинні опиратися» (Huzar, 2001: 78). Справді, Андрей Шептицький вбачав у чернецтві необхідний елемент для зміцнення життя Церкви: був переконаний, що воно береже й збагачує віру, духовність та, перш за все, молитву.

Можемо стверджувати, що Митрополит Андрей Шептицький неабияк прислужився нелегкій справі — оновленню монастирів сестер-василіанок, взявши за взірець діяльність згромаджень латинського обряду. Всі старання Митрополита зумовили потребу скликання на 22–23 серпня 1909 р. Капітули сестер ЧСВВ до монастиря Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії у Львові (Базилевич, 1993: 63). Тоді й були внесені значні зміни в життя та діяльність монахинь. Найперше, що вдалося зробити, — це завершити реформу жіночих спільнот, розпочату 1897 р.

Реформа 1897–1909 рр., яку проводили митрополити С. Сембратович і А. Шептицький, за участю отців ЧСВВ, стала знаковою подією в розвитку монастирів сестер-василіанок. Вона сприяла відновленню чернечого життя і заклала міцний фундамент його розвитку на майбутні десятиліття. Унаслідок Капітули, що відбулася у Львові 22–23 серпня 1909 р. (Базилевич, 1993: 63), черниці отримали нові, укладені Митрополитом чернечі правила (Конституції) (Цьорох, 1964: 51–52; Витяг..., 1909: 108). Згідно з ними кожен монастир включно з новіціатами становив окрему цілісність під проводом ігумені, обраної спільнотою. Як наслідок, жіночі василіанські обителі не були централізовані в один Чин, а

надалі підпорядковувалися місцевим єпископам, ділилися на головні «доми» — у Львові, Словіті, Станиславові та Яворові з дочірніми осередками в Кудринцях і Перемишлі (Цьорох, 1964: 73; Витяг..., 1909: 75–95). Загалом у них проживало 74 черниці. Змінено їхню управу: окрім єдиного візитатора, призначали єпископських комісарів у кожній єпархії; для допомоги ігумені вибирали намісницю; посилено дисципліну в чернечих спільнотах. Спільною для всіх жіночих василіанських монастирів залишалася тільки Загальна рада (Капітула) (Турків, 2023: 91), яка відбулася у 1923 і 1931 рр.

Після проведення реформи Андрей Шептицький духовно й матеріально опікувався сестрами ЧСВВ, відвідував і спілкувався з ними, заохочував до жертвовного служіння Богові, Церкві й українському народові, сприяв поступові й авторитету монастирів серед вірян ГКЦ. Віра Слободян, ігуменя монастиря Св. Макрини у Львові, свідчила, що він особисто проводив візитації монастирів сестер-василіанок, реколекції, дні духовної віднови, підтримував оновлення чернечого життя, утвердження дисципліни, наділяв обителі княжими дарами й фундаціями: «На просьби сестер витолковував митрополит кожне правило “Витягу ...”; пояснювання тривало чотири роки і скінчилось саме перед всесвітньою війною. Часто давав реколекції, рік річно переводив канонічну візитацію монастиря; давав кандидаткам облечини, відбирав перші обіти і святу професію [довічні обіти]; сповідав і кожній сестрі охотно спішив з радістю і помічю» (Слободян, 1926. Т. IV. Кн. 1–2: 240–241). Тут

варто зауважити про шанобливе ставлення Андрея Шептицького до м. В. Слободян: «Оцінюючи працю матері Віри як Ігумені, покійний митрополит Андрей поблагословив її як одну ігуменю на ціле життя і вручив їй ігуменський посох привезений з Єрусалиму» (Богословія, 1989. Т. LIII. Кн. 1–4: 225).

Митрополит Андрей Шептицький, який підтримував українські освітні заклади, придбав у 1911 р. для черниць ЧСВВ нове приміщення, новозведений будинок бурси УПТ, вартістю 540 тис. крон. на вулиці Потоцького, 95 (тепер вулиця Генерала Чупринки, 103) (ЦДІАЛ України. Ф. 409. Оп. 1. Спр. 52. Арк. 9), куди перевели гімназію та інтернат для дівчат. Тут василіанки заснували монастир Св. Макрини, при якому 1915 р. організували школу для дівчат. У цьому приміщенні також діяли вчительська семінарія, згодом реорганізована в гімназію, інтернат для семінаристок і сирітський притулок (Слободян. Записки НТШ, 2008, Т. CCLV: 294; Лев, 1961: 79–81).

Таким чином унаслідок реформи 1897–1909 рр. відбувався поступ у розвитку монаших обителей сестер-василіанок. Реформу найперше прийняли старші черниці, які вже до того часу проживали в монастирі. Водночас багато дівчат виявили бажання вступити до новіціату в Словіті, унаслідок чого збільшилася кількість сестер-василіанок, котрі займалися вихованням молоді; відкрили народні, виділові, господарські школи, вчительські семінарії, гімназії, інтернати та сирітські притулки. У той час вони опікувалися низкою

закладів, серед яких: п'ять інтернатів, де виховувалося 323 дівчат; дві початкові школи; одна гімназія та дві вчительські семінарії для дівчат із 411 ученицями (Bazylianki, 1995: 146).

Успішний розвиток монастирів сестер-василіанок перервала Перша світова війна. Зовнішні чинники — господарська й економічна розруха, голод, військово-політичний терор і водночас непорозуміння між черницями в обителях, зокрема розбіжності в поглядах на організацію та устрій у монастирях, призвели до занедбання Конституцій та зумовили скликання Загальної ради (Капітули) у 1923 р. і 1931 р. Основною темою для обговорення на Капітулах, які відбулись у Львові (1923 р.) і Яворові (1931 р.), було внесення змін до Конституцій, створення спільного новіціату та інтеграція жіночих василіанських монастирів, встановлення тісних зв'язків між ними з перспективою централізації (Турків, 2023: 104).

Упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. жіноче василіанське чернецтво продовжувало розвиватися, активізувало свою педагогічно-виховну діяльність серед населення. Збільшувалася кількість монахинь в обителях. Утворювалися так звані дочірні осередки довоєнних монастирів.

Василіанські монастирі постали за межами Галичини, зокрема в Хорватії (1915 р.), Чехословаччині (Пряшеві — 1922 р., Ужгороді — 1924 р.), Угорщині (1935 р.), а також у США (Філадельфії — 1911 р., Клівленді — 1921 р.). 20 серпня 1939 р. черниці Підмихайлівського монастиря прибули на місію до Аргентини й організували в

м. Апостолес перший монастир і школу. За кордоном сестри відкривали навчальні заклади й займалися різноманітною суспільною працею, духовно опікувалися українськими емігрантам (Турків, 2023: 102).

Аналіз поданого Апостольському візитаторові о. Джованні Дженоккі звіту Митрополита Андрея Шептицького про Львівську архиєпархію свідчить про те, що в Галичині в 1923 р. функціонувало 5 монастирів василіанок, з яких 2 були у Львові. Андрей Шептицький, зокрема, зазначав, що «Василіянки є доброго духа, ведуть успішну працю і мають багато покликань. Існують деякі труднощі в упорядкуванні інституту сестер прибиральниць і багато економічних труднощів, бо кожного року потрібно будувати новий монастир, щоб це відповідало потребам народу» (Церква і суспільне питання, 1999: 727).

Зі списку парохій і священників Греко-Католицьких Злучених Єпархій Перемишльської, Самбірської і Сяніцької (1923 р.) відомо, що «Поряд з чоловічою віткою Чину існувала жіноча вітка Чину св. Василя Великого. Близько 300 черниць перебували в 5 монастирях Галичини, 2 у Чехословаччині, 2 в Югославії та 1 у Сполучених Штатах Америки. Черниці займалися вишколом дівчат в учительських гімназіях у Яворові та Дрогобичі, провадили загальні школи 4–7 класів, виховували дітей-сиріт» (Спис парохій і священників Греко-Католицьких, 1923: 90–91).

Згідно зі статистичними даними Конгрегації для Східної Церкви, на 1932 р. налічувалося 25 жіночих василіанських монастирів: 11 — у Львівській, 4 — Перемишльській, 2 — Станиславівській, 1 — Пряшівській, 4 — Крижевацькій єпархіях та 3 — у США. Загальна кількість сестер становила 363 особи, з яких 307 — у Східній Галичині, 10 — у Чехословаччині, 17 — в Югославії, 29 — у США. У Східній Галичині новіціати існували при монастирях у Львові, Станиславові, Словіті, Яворові (*Suore Basiliane*, 1932: 395–398). Діяльність сестер-василіанок у цей час була різнобічною — окрім молитовно-аскетичного життя, вони займалися освітньою, виховною та соціальною працею. Однак їхнє внутрішнє чернече життя потребувало оновлення.

З архівних джерел відомо, що 1937 р. Митрополит сам проводив візитації або письмово просив ігуменю написати звіти про стан монастиря. Про особисте зацікавлення Андрея Шептицького станом Львівського монастиря Св. Макрини свідчить звіт м. Віри Слободян від 26 вересня 1937 р., в якому вона детально описала духовний і матеріальний стан обителі. З цього звіту відомо, що заангажованість більшості черниць до освітньо-виховної праці, а також економічна криза, брак приміщення зумовлювали багато труднощів у співжитті черниць, зокрема порушення чернечої дисципліни (ЦДІАЛ України. Ф. 201. Оп. 4 б. Спр. 2470. Арк. 65–69). Отже, на основі листів-звітів ми доходимо висновку про докладені Митрополитом зусилля з метою відновити дисципліну в монастирях і допомогти черницям у

вирішенні різних проблем — як духовних, так і матеріальних. Пізніше сестри отримували повізитаційні листи з відповідними вказівками. Нам вдалось віднайти окремі повідомлення. Одне з них було такого змісту: «У ваших правилах є уступи, які зовсім не заховані, але без ніякої вини сестер. Обставини так склалися, що приписи, які відносяться до зносин з людьми на світі, сталися не до виконання для сестер, зайнятих чинною працею для Церкви» (ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 68).

Отже, за нашими підрахунками в міжвоєнний період збільшилася кількість монастирів і водночас спільнота монахинь зросла удвічі (про це свідчать статистичні дані за 1938 р.) Так, у Львівській єпархії існувало 5 монастирів, у Станиславівській — 2, у Перемишльській — 4. Загалом у Східній Галичині 1939 р. налічувалося 324 сестри-василіанки. Однак кожен монастир був окремою самостійною спільнотою, що мав свою ігуменю, котра підлягала місцевому єпископу (Турків, 2023: 116).

Завдяки Митрополиту Шептицькому було засновано багато українських шкіл, які формували українську молодь на засадах християнських цінностей та здорового патріотизму. Щорічно він за власний кошт навчав науковців, професорів у Швейцарії, Відні та Римі. Він розвивав народну та середню освіту, фінансуючи різні освітні заклади, гімназії. Постійно огортав як духовною, так і матеріальною опікою освітні заклади, які діяли під управлінням

сестер-василіанок, — гімназії, вчительські семінарії, народні (початкові) та фахові школи, сиротинці та захоронки (дитячі садки).

Для поліпшення системи освіти жінок, заповнення прогалини між початковою і вищою її ланками почали організовувати приватні середні школи з гімназійними навчальними програмами. За кількістю жінок, які здобували освіту в середніх навчальних закладах, Східна Галичина посідала одне з перших місць в Австро-Угорщині. Швидких успіхів у поширенні вищої освіти жінок вдалося досягти завдяки співпраці жіночого руху з УГКЦ на чолі з Митрополитом Андреем Шептицьким та з освіченою українською громадськістю.

У квітні 1906 р. професор Академічної гімназії о. Спиридон Кархут запропонував черницям Львівського монастиря започаткувати українську приватну жіночу гімназію. Ігуменя Володимира Філевич ЧСВВ підтримала цей проєкт. 20 червня 1906 р. Крайова шкільна рада розпорядженням № 18.535 дозволила відкриття підготовчого курсу та першого року навчання у Львівській гімназії сестер-василіанок (на вулиці Длугоша, 17), до якої на 1906–1907 н. р. записалося 28 учениць: 20 — до 1 класу, 8 — на підготовчий курс (Пахолків, 2014: 452–453).

4 вересня 1906 р. урочистою Святою Літургією, яку відслужив Митрополит, розпочався перший навчальний рік в українській приватній дівочій гімназії при монастирі сестер ЧСВВ у Львові. Упродовж усього періоду функціонування гімназії (1906–1939 рр.) Андрей Шептицький духовно й матеріально підтримував цей

навчальний заклад. У 1910 р. 137 дівчат відвідували єдину українську жіночу приватну гімназію сестер-василіанок у Львові. Уже 1913–1914 н. р. гімназія мала вісім класів (Шах, 1955: 224–225).

Після закінчення навчання учениці василіанських шкіл складали іспити зрілості за програмою гуманітарного відділу перед державною іспитовою комісією (так звана «матура»). Свідоцтво зрілості давало право на студії у вищих навчальних закладах. Перші випускні іспити відбулися 1914 р. під керівництвом радника Івана Копача і за присутності Митрополита. Варто зауважити, що з 25 учениць 15 закінчили гімназію з відзнакою. Двоє з випускниць, Стефанія (Северина) Парилле та Серафима (Софронія) Ерделлі, вже на час складання «матури» належали до ЧСВВ. Після Першої світової війни обидві працювали в цій гімназії вчительками (Турків, 2023: 165).

Олена Коваль під час відкриття III світового з'їзду випускниць гімназії сестер-василіанок, що відбувся у Львові 1995 р., наголошувала: «Усім, що ми досягнули, завдячуємо доброзичливості, праці і вихованню дому і школи, а також нашій Греко-Католицькій Церкві, вчителям-професорам, сестрам-монахиням, шановним директорам, Марійській дружині. Над нами усі працювали, бо вважали своїм обов'язком навчити нас праці, збагатити нас духовно, за що низький уклін усім, а особливо нашому патрону і опікуну, Митрополитові Кир Андрею, графу Шептицькому» (Пропамятна книга гімназії, 1995: 13). У з'їзді взяли участь понад сто делегаток з

різних областей України, а також із Канади, США, Аргентини, Італії. Учасниці з'їзду, колишні учениці закладу, зазначили, «що свого часу гімназія заклала у їх серця тверді морально-християнські засади, вселила віру у Всевишнього, любов до ближнього» (Пропамятна книга гімназії, 1995: 28).

М. Богачевська-Хомяк характеризувала цей навчальний заклад, як центр патріотичного виховання галицьких жінок (Богачевська-Хомяк, 1995: 109). Зиновія Матійчук-Мосійчук зауважувала, що «...у школі справді царював дух аристократизму. Впливав він з двох джерел: глибокої релігійності і патріотизму. Митрополит Андрей, сестри-василіанки й учителі розцінювали школу як поле праці для Бога і України» (Пропамятна книга гімназії, 1980: 273).

Андрей Шептицький найбільше впливав на навчальний процес у гімназії сестер-василіанок у Львові. Він постійно цікавився станом та методами навчання і виховання та успішністю учениць. Часто бував у гімназії, зокрема під час випускних іспитів. Учениці, вдячні за можливість здобувати освіту, влаштовували (під проводом ігуменату, дирекції та учителів) у дні іменин Митрополита святкові концерти. Так вони віддавали шану провідникові Церкви, який майже завжди був присутній на цих заходах.

Отже, приватна жіноча гімназія сестер-василіанок у Львові, що діяла впродовж 1906–1939 рр., була однією з найстаріших середніх шкіл міста. Упродовж 1906–1939 рр. у закладі навчалася понад тисячу дівчат (Турків, 2023: 165). Це унікальний заклад, який виховав

сотні українських дівчат, дав їм ґрунтовну освіту й підготовку до подальшого навчання, озброїв патріотичними ідеями та переконаннями. Тут молодому поколінню надали поштовх до наукових пошуків, сформували його мистецькі уподобання, допомогли стати на шлях літературної творчості, спонукали до жертвовної праці для свого народу. І хоча з початком Другої світової війни гімназія сестер ЧСВВ перестала існувати, вплив її ідей та інтелектуальний рівень залишив виразний слід у духовному зростанні українського галицького жіноцтва.

Таким чином, культурно-освітня діяльність сестер-василіанок у Східній Галичині в першій третині ХХ ст., яка набула широкого розвитку після реформи 1897–1909 рр., здійснювалася у декількох напрямках. Серед них слід виокремити богословсько-релігійну працю, організацію шкільництва та заснування товариств християнського спрямування. Метою такої діяльності було піднесення духовного рівня українців, а також освіти жіночої молоді. Унаслідок цього черниці ЧСВВ зробили вагомий внесок у формування культури та духовності українців. Оновлені монастирі сестер-василіанок стали потужними інтелектуальними центрами, а освічені черниці з належним педагогічним вишколом гідно виконували обов'язки викладачів гімназій, вчительських семінарій та народних і фахових шкіл.

Окрім освітньо-виховної діяльності сестри ЧСВВ у період Першої світової війни на території Східної Галичини розгорнули

плідну працю у справі опіки та виховання дітей-сиріт. Яскравим прикладом був монастир Св. Макрини у Львові на вулиці Потоцького, 95. У липні 1916 р. ігуменя В. Філевич (ЧСВВ) на прохання Управи Українського Епархіального комітету опіки над воєнними сиротами у Львові прийняла 45 хворих дітей під свою опіку та розмістила їх у монастирі Св. Макрини у Львові (Цьорох, 1964: 159). Наприкінці 1916 р. сиротинець нараховував уже 80 дітей, якими опікувалися 8 монахинь (Турків, 2023: 211).

Сестри Й. Бенъ і С. Цьорох зі Львівського монастиря упродовж одного року (березень 1917 р. – лютий 1918 р.) опікувалися також захоронкою для сиріт у Збоїськах біля Львова. Розміщувався заклад у родинному маєтку Митрополита Андрея Шептицького (Цьорох, 1964: 166).

Турбота про знедолену дітвору стала однією з найважливіших у широкому спектрі пастирської діяльності Митрополита Андрея Шептицького. Слова Христа «Що ви зробили одному з цих найменших — ви Мені зробили» — виповнилися в житті Митрополита. Його любов до дітей, убогих, потребуючих проявлялася в справах милосердя. Він шукав кошти, щоби забезпечити постійною підтримкою сиріт усіх вікових категорій — як немовлят, так і школярів та студентів. Піклуючись про сиріт, Андрей Шептицький восени 1920 р. вирушив за кордон (до Європи й Америки). Метою його поїздки було ознайомити світ із трагічною ситуацією в Східній Галичині та шукати підтримки для народу й

Церкви. Адже після закінчення війни в краї було багато не лише сиріт, а й людей, які втратили все, поранених, калік, які потребували термінової допомоги (Марунчак, 1981: 9).

У 1921 р. за сприяння Андрея Шептицького у Львівській архиєпархії було засновано 18 дитячих закладів, у яких виховували й навчали близько 2 тис. дітей-сиріт. Однак це було тільки 4 % всіх беззахисних дітей, бо кількість убогих і сиріт, які залишилися без проводу, опіки, притулку і, звичайно, без можливості здобувати освіту, в той час сягала майже 50 тис. (Волянюк, 2003: 5–6; Турків, 2023: 214).

Згідно зі списком українських сирітських закладів, які Ю. Шкрумеляк оприлюднив у книзі «Українські сироти», у 1921 р. сестри-василіанки опікувалися такими сиротинцями: у м. Львів (вулиця Потоцького, 95) — 200 дітей; сюди входили чотирикласна школа для хлопців і виділова школа для дівчат, що утримувалися з добровільних пожертв. Завдяки раціональному веденню цей заклад був найкращим у Галичині; у с. Журавно — 22 дітей; у с. Словіта — 51 дитина; у м. Станиславів — 80 дітей. Усі ці сиротинці утримували з добровільних пожертв українських меценатів та за кошти монастиря (Шкрумеляк, 1921: 28–32).

Сирітські заклади, які існували при монастирях сестер-василіанок, не отримували жодних матеріальних засобів від уряду. Найбільшим жертводавцем і меценатом був Митрополит Андрей Шептицький, який постійно духовно й матеріально опікувався

дітьми, жертвував будинки для монастирів і повсякчасно підтримував черниць у всіх потребах і проблемах. Сестри ЧСВВ неодноразово отримували від нього кошти на утримання сиротинців та навчальних закладів, а також гроші на подарунки для дітей у день св. Миколая та Різдво, організацію урочистостей на честь вшанування Тараса Шевченка, Лесі Українки, Маркіяна Шашкевича. У день св. Андрія діти вітали свого опікуна й покровителя. Справжній батько українських сиріт, правдивий святець відвідував сиротинець, мав надзвичайно теплі стосунки з дітьми, любив поспілкуватися з ними.

Іванна Зельська згадувала: «Одного року наш добрий батько, так всі ми його називали, галицький митрополит граф Андрей Шептицький, не заповіджено з'явився, щоб із сиротами бути на Свят-Вечір. Діти саме кінчили вечерю, як Владика став у дверях рефектара. Владика сам, без асисті обійшов усі столи, при яких сиділи діти, вітаючи нас з надходячими святами Різдва. Це ніжне та глибоке розуміння сирітської долі таке характеристичне усій діяльності великого нашого митрополита Андрея Шептицького серед нашого громадянства, що до глибини своєї кишені сягав по датки, та ще сам заступався за нас» (Зельська, 1989: 27).

Інше підтвердження фінансової підтримки для сирітських захистів знаходимо в листі Митрополита Андрея (17 травня 1921 р.) до о. Тита Войнаровського, в якому він, зокрема, повідомляв: «Гроші, які на різні цілі пересилаю через о. Схр[ейверса] є всім, що я тут зібрав, а в часті і в Голяндії для Василянок, ул. Потоцького

1. 000 бельгійських франків, Словіті 1. 000 б. ф. і Станиславові Василянкам 1. 000 б. ф.». Ці кошти Митрополит зібрав для українських сиріт під час перебування в Лондоні, Парижі та Брюсселі (Митрополит А. Шептицький: життя і діяльність, 1999: 709–710).

Про любов Андрея Шептицького до дітей свідчать його часті відвідини сирітських притулків. «Бувало, стоїмо, — згадував о. В. Лициняк, — і спостерігаємо, які ті діти вільні в розмові з Найвищим Достойником нашої Церкви, як оповідають свої переживання, тішаться ласкавим гостем, а при прощанні просять у неділю знову приїхати» (Лициняк. Богословія, 1926: 84). «У монастирі сестер-василіанок я часто бачила митрополита Андрея. Він оплачував наше перебування тут, а також давав гроші на одяг та взуття, дуже цікавився успіхами кожної учениці. Я згадую його теплу усмішку, батьківський поцілунок, який дарував він кожній дитині-сирітці. Ніколи не відмовляв нам ні в чому», — згадувала О. Лашків (Лашків, 2004: 25).

Взаєморозуміння і теплота стосунків простежуються в численних дитячих листах до Митрополита з різних сирітських закладів. З великою любов'ю вони називали його «Найдорожчим Таточком» і водночас знаходили до цього слова стільки синонімів, що напевно не всі діти в сім'ях називали так свого рідного батька. Майже в кожному реченні вони повторювали це слово, виражаючи не тільки любов до Митрополита, а й потребу в комусь рідному, хто б їх вислухав і допоміг (ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 378. Арк. 11–50).

Наведемо деякі уривки з листів. Дівчинка з сиротинця в Словіті так висловила свою любов і вдячність Митрополитові: «Ми так Таточка любимо, хотіли би ми, щоб Таточко до нас приїхали. Ми так Таточкові будем співати, говорити віршики — ми так багато вміємо. Ми так всі дуже просимо...» «Коли Таточко до нас приїдуть? Ми так дуже очікуємо цієї хвили» (ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 398. Арк. 114), — писала ще одна маленька вихованка сиротинця.

Одним з яскравих доказів самовідданої жертвовної любови Андрея Шептицького є допомога, надана під час поширення серед дітей трахоми в серпні 1921 р. Занедужали 70 сиріт. Хворих треба було ізолювати, але бракувало приміщень. Тоді Митрополит, який на той час перебував у Римі, розпорядився розмістити з метою лікування всіх інфікованих дітей у своїх палатах при соборі Св. Юра. Обслуговувати їх добровільно зголосилися сестри-василіанки Марія Рудковська, Анна Смельська й Агнета Балацка, котра вже була уражена цією хворобою. Крім них, ще дві черниці готували дітям їжу (Звіти з діяльності ради товариства, 1938: 13–14). Згодом у Підлютому, у власному маєтку Митрополит організував відпочинковий табір, де лікувалися хворі діти-сироти й черниці, а також влітку оздоровлювалися ті учениці, котрі не мали родин (Сало, 2012: 146).

У своїх споминах колишня вихованка Ірина Ключ розповідала, як вона з іншими дітьми відвідувала Митрополита: «Для нас сиріт його палата ніколи не була зачинена. Вистачало сказати братчикові-

фіртиянинові, що ми з вул. Потоцького і він нас впускав до середини. Там уже самі знали дорогу, де сидить наш Татко. Він приймав нас все витаючи лагідною усмішкою та провадив до сусідньої кімнати, званої родинною. Тут владика не жалів для нас свого дорогого часу, хоч наші справи були малої ваги — діточі. Його вітцівська опіка для нас сиріт не мала границь. Він турбувався нами все» (Турків, 2023: 224). Саме завдяки ГКЦ, очільником якої був Митрополит Андрей Шептицький, врятовано багато українських дітей-сиріт від національної, духовної та фізичної загибелі.

Варто зазначити, що праця сестер ЧСВВ, зокрема Львівського монастиря Св. Макрини, завдяки підтримці Митрополита, досягнула значних успіхів, тому що вже 1921 р. в їхньому закладі виховувалося 200 дітей-сиріт. Незважаючи на повоєнний час та матеріальну скруту, вони були забезпечені всім потрібним (житло, одяг та харчі), а найважливіше — мали можливість здобувати освіту в школі, яка діяла при цій обителі василіанок.

Виховна робота сиротинця при василіанському монастирі Св. Макрини на вулиці Потоцького у Львові й сьогодні може бути прикладом для такого типу закладів. Аналогічну працю розгорнули черниці зі Словітської обителі в різних місцевостях Східної Галичини (Журавно, Підмихайлівці, Вишнівчик, Зарваниця, Золочів, Войнилів, Калуш, Тлумач). Упродовж певного часу василіанки (1918–1919 рр.) опікувалися сиротинцем у Києві.

Установи для дітей-сиріт при монастирях сестер ЧСВВ у Словіті, Підмихайлівцях продовжували функціонувати і під час Другої світової війни. Окрім цього, черниці 1942 р. опікувалися сиротинцем у Золочеві. Там виховувалося 30 сиріт (хлопчиків та дівчаток) віком від 2 до 14 років. У 1943 р. працювали з дітьми-сиротами в м. Товмач (тепер м. Тлумач Івано-Франківської обл.) та Калуші (Турків, 2023: 225).

Як наслідок, василіанки виховали у своїх захистах тисячі українських воєнних сиріт. Отець В. Лициняк висловив їм своє визнання, зазначивши при цьому, що «безперечно найбільшу заслугу в праці над рятуванням сиріт у Львові мають СС. Василіанки, які в найкритичнішій часі (липень 1916 р.), прийняли сироти до свого дому й оточили їх такою опікою, яку може дати малій дитині тільки рідна мати, або монахиня, яка робить це з вищих мотивів» (Звіти з діяльності ради товариства, 1938: 22).

Отже, опіка та виховання соціальних та біологічних дітей-сиріт були одними з найгуманніших напрямів діяльності сестер-василіанок у Східній Галичині досліджуваного періоду. Установи для дітей-сиріт при жіночих монастирях ЧСВВ замінювали батьків у справі виховання дітей і запобігали їх деморалізації під впливом вулиці. Водночас сиротинці ставали освітньо-виховними осередками, що забезпечували гармонійний духовний і фізичний розвиток молодого покоління.

Успішний розвиток монастирів сестер ЧСВВ перервала Друга світова війна. Наступ на ГКЦ сталінський режим розпочав відразу ж

після першої окупації Західної України у вересні 1939 р., яка тривала до червня 1941 р. Упродовж 1939–1940 рр. закрито більшість жіночих василіанських монастирів. Одночасно черницям заборонялося провадити навчальні заклади: дитячі садки (захоронки), сиротинці, школи, гімназії та вчительські семінарії. Митрополит Андрей Шептицький заохочував черниць-василіанок, продовжувати виконувати християнську місійну працю для українського народу, незважаючи на воєнні події Другої світової війни.

1 листопада 1944 р. у Львові помер Митрополит Андрей Шептицький. 5 листопада відбувся величавий похорон за участю духовенства і багатьох вірних ГКЦ. Поховали Митрополита в крипті Святоюрського собору. Владика Йосиф Сліпий сказав у прощальному слові: «Був Він великим сином Вселенської Католицької Церкви. Великим Українцем, вченим, мистецтвознавцем, покірним богомольцем і Митрополитом, якому рівного нелегко знайдемо не лише в нашій історії, але й загалом в останньому столітті нашої Церкви» (Блажен той муж, 2015: 193).

Підтвердження цьому знаходимо й у словах матері Моніки Полянської (ЧСВВ). В одному з листів, що міститься в історичному архіві у Львові, вона написала до Митрополита щирі й пророчі слова: «...прийде час, ще всі поклоняться вам, усі будуть благословити літа вашого правління, бо се є час ласк і благодаті. Овочами вашої жертви і ваших, батеньку, страждань і болю вашого серця, буде кормитись людство многі, многі літа» (ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 68-

68 зв.). Це були щирі й глибоко пророчі слова. Сьогодні ми бачимо на власні очі, що це справджується.

Отже, вплив Митрополита Андрея Шептицького на розвиток монастирів сестер-василіанок був беззаперечно визначальним. Він присвятив багато свого часу і сили для реформи обителей, доклав усіх зусиль, щоби піднести духовний рівень черниць та сприяв заснуванню нових чернечих спільнот. Митрополит став для них духовним Батьком, провідником, реформатором, опікуном і меценатом. Його постійна допомога для сестер-василіанок була і залишається дуже цінною.

Таким чином, батьківська опіка Митрополита Андрея Шептицького спричинила збільшення кількості черниць, оновлення духовного життя у монаших спільнотах, розширення освітньої, виховної та харитативної діяльності при обителях. Така духовна віднова сприяла заснуванню нових монаших осередків — спочатку в Східній Галичині, а згодом у Європі та США, які провадили широку освітню і виховну діяльність серед дітей та молоді. Їхня праця стала вагомим внеском у розвиток Церкви й суспільства в цілому.

Сестри-василіанки послідовно реалізовували ідею національного шкільництва й просвіти населення як важливої складової українського руху. У першій третині ХХ ст. у суспільній праці черниці керувалася загальними принципами духовного та організаційного оновлення ГКЦ, яке ініціював Митрополит Андрей Шептицький. При своїх монастирях вони провадили жіночі школи,

учительські семінарії, гімназії, сиротинці. Рівень підготовки в цих закладах був дуже високим, адже забезпечували навчальний процес найкращі педагоги того часу. Християнські цінності, які вони намагалися прищеплювати своїм підопічним, були визначальними в процесі їхнього виховання. Вважаємо, що завдяки духовній і матеріальній підтримці Митрополита Андрея сестри ЧСВВ зробили значний внесок в освіту й виховання молоді, зокрема жіночої, у Східній Галичині в окреслений період. Їхня діяльність позитивно вплинула на всі сфери суспільно-політичного та національно-культурного життя українства.

ЛІТЕРАТУРА

«Блажен той муж...». Життєвий шлях митрополита А. Шептицького (29.07.1865–1.11.1944). Фотоальбом (до 150-річчя з дня народження Андрея Шептицького) / упоряд. с. Дарія (Світлана) Турків. Львів: Манускрипт-Львів, 2015. 196 с.

Базилевич А. Начерк Конституцій сестер Василянок. *Введення у твори митрополита Андрея Шептицького*. Львів: Свічадо, 1993. 237 с.

Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України, 1884–1939. Київ: Либідь, 1995. 424 с.

Витягъ зъ правилъ св. Отца нашего Василія Великого уложенный для инокинь Іосифомъ Веляминомъ Рутскимъ Митрополитомъ всеи Руси. Конституції женськихъ монастырѣвъ ЧСВВ. Галицкои провинціи. Жовква, 1909. 108 с.

Воляннюк Р. Підготовка сестер-василіанок до роботи у сирітських захистах Галичини на початку ХХ століття. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці, 2003. Вип. 184. С. 3–7.

Звіт м. Віри Слободян ЧСВВ — ігумені монастиря Св. Макрини від 27 вересня 1937 р. ЦДІАЛ України. Ф. 201. Оп. 4 б. Спр. 2470. Арк. 65–69.

Звіт митр. А. Шептицького для о. Д. Дженоккі про стан Львівської Архієпархії 12 лютого 1923. Док. № 81. *Церква і суспільне питання. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність*. Документи і матеріали 1899–1944. Листування. Т. II. Кн. 2 / упоряд. О. Гайова, А. Кравчук. Львів: Місіонер, 1999. С. 715–728.

Звіти з діяльності ради товариства «Захистім митрополита Андрея Гр. Шептицького для сиріт» у Львові за перше 20-ліття (1918–1938). Львів, 1938. 28 с.

Зельська І. Відгомін. Спогади. Торонто, 1989. 139 с.

Ісповідники і мученики української Церкви ХХ ст. *Богословія*. Рим, 1989. Т. LIII. Кн. 1–4. С. 221–229.

Історичний нарис сестер Чину Св. Василя Великого 1037–1979. Шістнадцять століть від смерти св. Василя Великого (379–1979) / упор. сестра М. Ольга, ЧСВВ. Філадельфія, 1979. 191 с.

Лашків О. Освітньо-виховна діяльність сестер Василіанок. Львів, 2004. 54 с.

Лев В. Митрополит А. Шептицький і Львівське шкільництво. *Про великого митрополита Андрея*. Йорктон: В-во САСК, 1961. С. 79–84.

Лициняк В. Товариство «Захист ім. Митрополита Андрея гр. Шептицького для сиріт» у Львові. *Богословія*. Львів, 1926. Т. IV. Кн. 1–2. С. 78-84.

Марунчак М. Г. Митрополит Андрей Шептицький на заході 1920–1923 рр. Вінніпег; Едмонт, 1981. 47 с.

Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність. Документи і матеріали 1899–1944. Церква і суспільне питання. Т. II. Кн. 2. Листування / упоряд. О. Гайова, А. Кравчук. Львів: Місіонер, 1999. 728 с.

Мудрий С. Нарис історії Церкви в Україні. Рим; Львів: В-во отців ЧСВВ, 1995. 404 с.

Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації / з нім. пер. Х. Николин. Львів: ЛА «Піраміда», 2014. 612 с.

Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові / гол. ред. В. Лев. Нью Йорк: В-во НТШ, 1980. 334 с.

Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові / ред. І. Гургула. Львів: Основа, 1995. 272 с.

Савчук Б. Твердиня віри. Історія Станіславівського (Івано-Франківського) монастиря сестер Василянок. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2011. 272 с.

Сало С. Провінція Пресвятої Тройці сестер ЧСВВ: нарис з історії. Т. I. Жовква: Місіонер, 2012. 432 с.

Слободян В. Монастир Святої Мокрини сестер Василянок у Львові. *Записки НТШ*. Т. ССLV. Львів, 2008. С. 290–298.

Слободян В. ЧСВВ. Кілька сторінок із хроніки монастирів СС. Василянок. *Богословія*. Львів, 1926. Т. IV. Кн. 1–2. С. 240–246.

Спис парохій і священників Греко-Католицьких Злучених Єпархій Перемиської, Самбірської і Сяніцької на рік 1924. Перемишль, 1923. С. 90–91.

Турків Дарія (Світлана). Сестри Чину Святого Василя Великого у Східній Галичині наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ століть: служіння та просвіта. Монографія. Львів: Манускрипт–Львів, 2023. 456 с.

ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 398. Арк. 114.

ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 68.

ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 378. Арк. 11–50.

ЦДІАЛ України. Ф. 409. Оп. 1. Спр. 52. Арк. 9.

ЦДІАУЛ. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 307. Арк. 68–68 зв.

Церква і суспільне питання. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність. Документи і матеріали 1899–1944 рр. Листування / упор. О. Гайова, А. Кравчук. Львів: Місіонер, 1999. Т. II. Кн. 2. С. 715–728.

Цьорох С. Погляд на історію та виховну діяльність Монахинь Василянок. Вид. 2-ге. Рим, 1964. 256 с.

Шах С. Львів — місто моєї молодости. (Спомин присвячений Тіням забутих Львов'ян). Ч. I–II. Мюнхен: Християнський Голос, 1955. 270 с.

Шкрумеляк Ю. Українські сироти. Львів, 1921. 32 с.

Bazylianki. *Encyklopedia Katolicka* / red. F.Gryglewicz, R. Lukaszuka, Z. Sulowskiego. T. II. Lublin: KUL, 1995. S. 144–147.

Huzar L. *Ecclesia Catholica Graeca in Ucraina*. Leopoldis, 2001. P. 78.

Suore Basiliane. *Sacra Congregazione Orientale*. Statistica con cennistoricidella Gerarchia e deifedeli di Rito Orientale. Vaticana, 1932. P. 395–398.

о. Ігор Драпак

ВПЛИВ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СКАУТСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ПЛАСТ»

Постать Митрополита Андрея Шептицького посідає особливе місце в історії українського церковного й суспільного життя першої половини ХХ ст. Його діяльність виходила далеко за межі суто церковного провodu та охоплювала широкий спектр ініціатив, спрямованих на формування зрілого громадянського суспільства. Одним із ключових напрямів цієї діяльності було системне виховання молоді, яку Митрополит розглядав як стратегічний ресурс майбутнього Церкви й народу, що чітко простежується в його пастирських посланнях і практичній діяльності (Гладковий, 2011: 15–18).